

EL DCVB fa 60 anys

Martí Janer Torrens

Aproximació a la història del diccionari

ELS ANTECEDENTS

Durant el segle XIX es feren diverses provatures de diccionaris catalans, diccionaris monolingües, bilingües. Caldria destacar-ne el Diccionari Aguiló, recull de materials lexicogràfics aplegats per Marià Aguiló. És una obra de consulta no normativa i és importantíssim pel gran nombre d'exemples a partir d'una extensa bibliografia. És un element de consulta a l'hora de conèixer la llengua antiga. Fou publicat per l'IEC (Institut d'Estudis Catalans) entre 1915 i 1934.

Durant el segle XIX es feren diverses provatures de diccionaris catalans, diccionaris monolingües, bilingües

ANTONI MARIA ALCOVER, UN APASSIONAT DE LA LLENGUA

Nascut a Manacor el 1862 en el si d'una família de pagesos, va créixer en un ambient rural on els pares contaven rondalles als fills abans d'anar-se'n a dormir. Alcover va créixer en un ambient on la llengua i la cultura popular formaven part del dia a dia. Ingressà ben jove al seminari on entrà en contacte amb els homes de la Renaixença a Mallorca, també va conèixer el lingüista i poeta Marian Aguiló.

L'entorn ideològic en el qual es formà Alcover era certament conservador. La seva facilitat per escriure el convertí en un polemista que amb els seus escrits va combatre el liberalisme. Durant aquests anys demostrà una gran capacitat de feina, es deia d'ell " Era més dematiner que l'alba". Un cop llicenciat en Teologia aconseguí les càtedres d'Història Eclesiàstica i Llocs Teològics al seminari de Palma.

DE COM SORGEIX LA IDEA

La tasca de transcriptor de rondalles el feu adonar-se que molts dels mots que ell arreplegava no eren a cap diccionari. Així sorgí la idea d'un diccionari que arreplegués els dialectes, la llengua antiga i la llengua literària moderna. Havia de ser un diccionari que abastàs tot el domini lingüístic.

El 1901 Antoni Maria Alcover publicava la seva lletra de con-vit. Era una crida a tots els amants de la llengua per col-laborar en l'elaboració d'un diccionari de la llengua

La tasca de transcriptor de rondalles el feu adonar-se que molts dels mots que ell arreplegava no eren a cap diccionari

catalana. Tothom estava convidat a recol·lectar paraules de la llengua escrita i de la llengua parlada. El DCVB, (Diccionari català-valencià- balear) més conegut com a Alcover-Moll s'havia de dir en principi Diccionari de la Llengua Catalana, però els avatars de la història feren que mossèn Alcover en canviés el nom un cop es barallà amb la Secció Filològica de l'IEC el 1917.

El projecte lexicogràfic era molt ambiciós, havia de ser un diccionari de la llengua antiga i moderna, que inclogués la variació dialectal amb informació etimològica de la paraula i amb exemples de la llengua viva, locucions, frases fetes o bé petits fragments de textos literaris o de cultura popular on hi aparegués la paraula.

Tothom que hi volgués participar havia d'emplenar unes cèdules -fitxes lexicogràfiques- amb informació d'una paraula concreta. El poder de l'església a principis del SXX feu possible que mossèn Alcover bastís una xarxa de col·laboradors a tot el domini lingüístic.

ELS ANYS DE FORMACIÓ

Alcover aprofità aquests anys per formar-se a universitats europees en la ciència filològica, recordem que els estudis de filologia catalana estaven a les beceroles. A més a més bastí una àmplia biblioteca sobre temes de filologia i lingüística que el posaren en contacte amb els avenços de la disciplina a nivell europeu. Alhora entrà en contacte amb els grans lingüistes com per exemple Bernard Schädell amb qui compartiria recerca filològica per terres pirinenques.

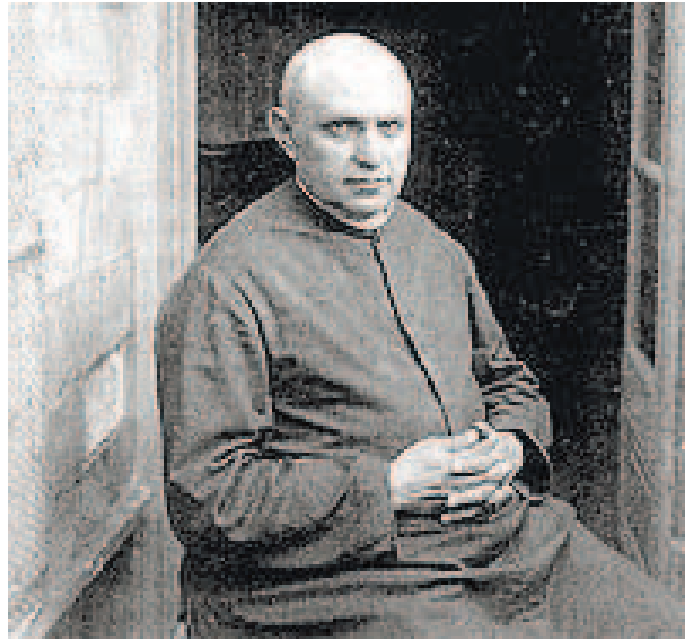
Com a eina de comunicació bastí el Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana, publicació mensual on els col·laboradors donaven el seu punt de vista sobre la recerca lexicogràfica i s'hi publicaven articles d'interès relacionats amb la filologia catalana. Fou una de les primeres revistes de lingüística a l'estat espanyol on Alcover sovint hi publicà textos seus polèmics com la resposta a l'article de Menedez Pidal "Cataluña bilingüe". Els primers anys va arribar a reclutar 1643 persones, membres del clergat i de la classe mitjana.

EL PRIMER CONGRÉS INTERNACIONAL DE LA LLENGUA CATALANA

El 1906 se celebrà el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana on per primer cop estudiosos de de la llengua catalana tot el món es reunien per abordar diferents aspectes del lèxic, la sintaxi i de lexicografia catalanes. El congrés fou un èxit amb prop de 3000 congressistes.

Com a eina de comunicació bastí el Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Així el 1907 la Diputació de Barcelona fundava l'Institut d'Estudis Catalans i el 1911 naixia la Secció Filològica de la qual mossèn Alcover en seria el primer president. S'ha de tenir en compte de Mossèn Alcover comptava amb el suport d'Enric Prat de la Riba, aleshores president de la Diputació de Barcelona. És en aquesta època quan Alcover trasllada la seva caleixera (un moble amb 33 calaixos i 900.000 cèdules emplenades ordenades alfabèticament) a Barcelona.

La Secció Filològica comptava amb un pressupost generós amb el qual Alcover pensava pagar les cèdules dels seus col·laboradors a una pesseta. Es aquí quan començaren les primeres divergències amb altres membre de la Secció Filològica atès que argumentaven que era impossible pagar els col·laboradors.

Les discrepàncies entre Alcover i els altres membres de la Secció Filològica pel que fa a criteris lingüístics i de redacció del diccionari, així com al model que havia de seguir la codificació del català juntament amb la mort el 1917 d'Enric Prat de la Riba president de la diputació i principal suport d'Alcover, feren que perdés la presidència de la Secció Filològica.

El seu enuig féu que se'n dugués la caleixera a Mallorca i que s'enemistés amb el catalanisme polític. El 1917 coneix Francesc de Borja Moll en una visita a Menorca per arreplegar material lexicogràfic i quedà profundament impressionat per les qualitats en el camp de la filologia del jove. Aconseguí endur-se'l a Palma on serà el seu ajudant en la redacció del diccionari i alhora el forma en la ciència filològica amb l'ajut dels principals mestres de la romanística europea.

Atès que el diccionari necessitava fons econòmics el 1920 s'aconseguí una subvenció del govern central de 25000 pessetes.

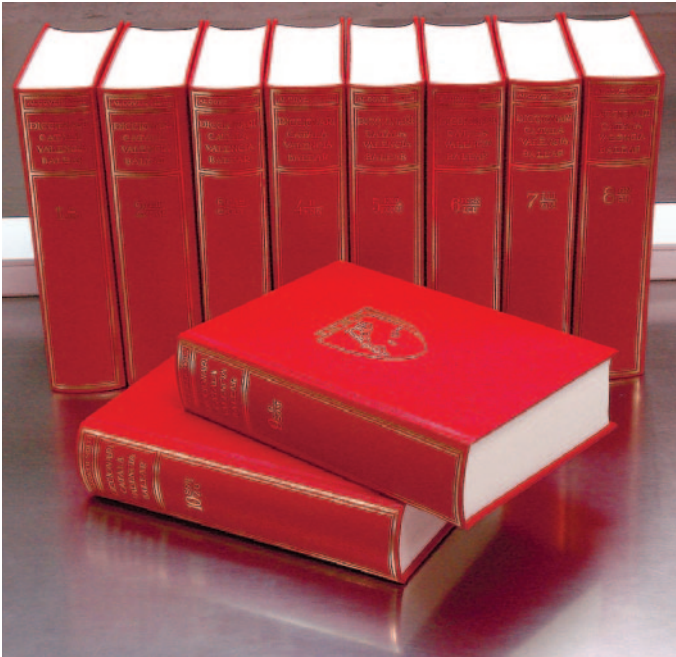
El 1917 coneix Francesc de Borja Moll en una visita a Menorca per arreplegar material lexicogràfic

UNA NOVA EMBRANZIDA

Un cop deslligat de l'IEC Alcover reprén la tasca de preparació del diccionari. Repartí tasca entre els seus col·laboradors, sovint capellans que feien aquesta tasca en època de vacances i les cèdules anaren creixent. Fins a tres calaixeres per emmagatzemar tres milions de cèdules arribà a tenir.

El 1925 apareixen els primers fascicles del diccionari que contenien els articles compresos entre els mots alena i aletejar que foren rebuts amb molt bona crítica en els cercles acadèmics. Fou en aquesta època quan mossèn Alcover decidí canviar el nom del diccionari de Diccionari de la Llengua Catalana a Diccionari Català-Valencià-Balear més conegut com a Alcover -Moll.

El 1926 s'acabà la subvenció del govern espanyol i només li quedaven com font de finançament les diputacions de Palma i Barcelona, l'Ajuntament de Palma i els seus estalvis.

El 1925 apareixen els primers fascicles del diccionari

El 1930 sortia el primer volum però amb ortografia prefabriana fet que impedí poder aconseguir nous subscriptors per a l'obra. Els darrers anys de mossèn Alcover foren durs, malalt i arruïnat, esmerçà els seus estalvis en l'obra del diccionari. El gener de 1932 moria d'un atac de feridura i deixava inacabat el projecte del diccionari.

LA CONTINUACIÓ DE LA TASCA PER PART DE FRANCESC DE BORJA MOLL

El jove Moll havia aprofitat tots aquells anys al costat d'Alcover per formar-se. En més d'una ocasió digué que ell no havia anat a la Universitat ja que tenia la Universitat a casa, a casa de mossèn Alcover on disposà d'una gran biblioteca filològica i de les lliçons dels gran romanistes alemanys de l'època.

Aleshores seguí formant-se en la realització del ALPI (Atlas Lingüístico de la Península Ibèrica) on conegué el seu amic i col·laborador Manuel Sanchís Guarnier.

A partir d'aquell moment agafaria les regnes del projecte i continuaria la tasca. El 1935 sortia el segon volum del DCVB, altre cop amb ortografia prefabriana i sense gaire acollida al Principat. Fou aleshores quan Moll s'acostà a l'IEC i mirà de fer les paus. La resposta fou immediata, ben aviat en seria elegit membre.

El 1962 es publicà el darrer volum coincidint amb l'aniversari del naixement de mossèn Alcover

LA GUERRA CIVIL I LA POSTGUERRA

La guerra civil interrompé bruscament el projecte del diccionari, però Moll ja tenia el material de les cèdules. Moll havia comprat la impremta Alcover la qual li serví com a mitjà de subsistència i alhora seria on duria a terme la tasca de redacció del diccionari un cop disposava de tot el material lexicogràfic.

El 1941 s'hi incorporaria el filòleg valencià Manuel Sanchís Guarnier que l'ajudaria en la tasca de redacció dels articles. Sanchís romangué a l'illa fins el 1959. El 1949 sortia el tercer volum. A mitjans dels anys cinquanta s'hi incorporaria la jove Aina Moll jove llicenciada en filologia romànica i amb estudis europeus que ajudaria son pare fins la finalització del projecte el 1962.

El 1951 es dugué a terme una exposició itinerant sobre el diccionari a diferents indrets del Paísos Catalans on s'hi donaren conferències i serví per a què més subscriptors s'hi apuntassin. Alhora Moll participava en nombrosos congressos europeus on donava a conèixer la tasca del DCVB.

Durant els anys cinquanta l'obra gaudí del mecenatge de l'industrial català Enric Pérez Capdevila i de la Fundació Joan March.

El 1962 es publicà el darrer volum coincidint amb l'aniversari del naixement de mossèn Alcover. El dos primers volums es tornaren reelaborar i sortiren ara sí amb l'ortografia oficial de l'IEC el 1968.

Acabava així una tasca de més de 60 anys on l'esforç titànic de Francesc de Borja Moll permeté dur a bon port el projecte iniciat amb la Lletra de Convit. El català disposava d'un diccionari singular dins el món romànic, cap altra llengua romànica té un diccionari com el DCVB.

Una tasca que en condicions normals hauria d'haver fet una institució oficial però que per les condicions en què va viure la cultura catalana el SXX se'n va haver de fer càrrec l'eminent filòleg don Francesc de Borja Moll. ■